

УДК 342.95

DOI: 10.31733/2078-3566-2024-1-254-258

Юлія ЗАВГОРОДНЯ[©]

кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний університет
внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)

АДМІНІСТРАТИВНІ ЗАХОДИ ЗАПОБІГАННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ЩО ВЧИНЯЮТЬСЯ ДІТЬМИ

Проаналізовано проблематику адміністративних заходів профілактики правопорушень, що вчиняються дітьми. Наголошено на перманентному характері питання запобігання вчиненню правопорушень дітьми та відзначено, що вразливість дитини є чинником, що актуалізує проблематику, вимагаючи негайного її розв'язання. Визначено методологічну основу висвітлення питань стосовно адміністративних заходів профілактики правопорушень, що вчиняються дітьми.

Наведено приклади з реалізації окремих із указаних напрямів профілактики правопорушень серед дітей.

Резюмовано, що діяльність спеціально уповноважених органів, установ та організацій щодо запобігання правопорушенням серед дітей повинна мати комплексний і систематичний характер, ґрунтуватися на створенні ефективної комунікації між різними інституціями, що наділені відповідними повноваженнями.

Ключові слова: адміністративне правопорушення, дитина, загальна і спеціальна превенція, запобігання правопорушенням, правопорушення, що вчиняються дітьми.

Постановка проблеми. Вчинення правопорушень, у тому числі злочинність, є однією з найбільш серйозних соціальних проблем, що супроводжують людство протягом його історії. Ці явища мають негативний вплив на суспільство з різних боків. Протиправні діяння порушують стабільність та безпеку суспільства; підривають довіру між людьми та владою. Коли закони порушуються безкарно, це створює враження безнадійності та беззаконня, що може призвести до зростання соціального конфлікту та неповаги до системи правосуддя.

Правопорушення відбиваються на економіці суспільства. Вони можуть призвести до втрати матеріальних цінностей, нанесення збитків підприємствам та негативно позначитися на інвестиціях і розвитку. Крім того, правопорушення створюють загрозу для фундаментальних цінностей та норм, на яких ґрунтується суспільство, таких як справедливість, рівність та повага до прав і свобод кожної людини.

Саме тому протидія злочинності та правопорушенням є важливим завданням для забезпечення стабільності, безпеки та процвітання суспільства. Розв'язання цього завдання вимагає комплексного підходу, зараховуючи ефективну правову систему, соціальні програми, правоохоронну діяльність, а також формування поваги до закону і прав людини.

Водночас особливої уваги в аспекті виконання вказаного завдання потребує питання запобігання цим негативним явищам, зокрема правопорушенням. При цьому, на нашу думку, важливий акцент має бути зроблений на тих правопорушеннях, що вчиняються дітьми.

Діти, як найбільш вразлива частина суспільства, потребують особливої уваги та захисту від можливого втягнення у правопорушення. Виконанням цього завдання повинні займатися як державні, так і громадські структури, спрямовуючи зусилля на формування у дітей позитивних життєвих цінностей, розвиток соціальних навичок, а також створення сприятливих умов для їхнього фізичного та психологічного здоров'я.

Подолання правопорушень серед дітей вимагає системного підходу та спільних зусиль усіх членів суспільства, але цей процес має здійснюватися на науково обґрунтованих положеннях, що і визначає актуальність дослідження.

© Ю. Завгородня, 2024

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0001-9257-7269>

k_tidp@dduvs.in.ua

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Серед вітчизняних авторів, які досліджували проблематику профілактики правопорушень серед дітей, слід згадати таких, як: В. Доненко, Є. Зеленський, Д. Калаянов, А. Комзюк, М. Корнієнко, І. Кравченко, Ю. Личенко, К. Мураненко, Р. Опацький, К. Пісоцька, В. Примаченко, С. Стеценко, О. Сугак, В. Шаблистий та ін.

Водночас слід наголосити, що роботи цих науковців мають різногалузеву спрямованість та стосуються профілактики окремих категорій правопорушень, у тому числі й тих, що вчиняються дітьми. З іншого боку, основні висновки таких робіт складають методологічне підґрунтя для пізнання вказаного нами предмета дослідження.

Так, виокремимо роботу В. Примаченка та В. Шаблисто, присвячену проблематиці аналізу результатів соціологічного дослідження економічних факторів ефективності віктимологічної профілактики безпеки життєвого середовища, в якій автори вказують, що однією з догм кримінологічної науки є те, що профілактика правопорушень здійснюється на трьох рівнях: загальносоціальному (у суспільстві в цілому), спеціальному (стосовно окремих видів (груп) правопорушень) та індивідуальному (щодо конкретного правопорушника). Вчені також додають, що у окремих наукових роботах виділяють і четвертий рівень профілактики правопорушень – регіональний або галузевий [1, с. 204].

В основу представленого дослідження покладено також висновок К. Пісоцької стосовно того, що адміністративно-правовими заходами запобігання правопорушенням, що скоюються неповнолітніми, є заходи індивідуальної та загальної профілактики [2, с. 340]. І хоча мова йде про правопорушення у сфері незаконного обігу наркотичних речовин, наведене положення повною мірою стосується профілактики правопорушень загалом.

У цьому ж контексті відзначимо доволі системний підхід М. Корнієнка до опису правопорушень, що вчиняються дітьми, та визначення заходів запобігання, хоча автор і веде мову про кримінально-правовий аспект [3].

Важливе методологічне значення мають і висновки дослідження Є. Зеленського та І. Кравченко щодо діяльності Національної поліції з профілактики правопорушень, що вчиняються дітьми [4].

Однак, незважаючи на постійну увагу науковців до означеної проблематики, її перманентний характер обумовлює важливість систематичного її вивчення.

Метою статті є висвітлення адміністративних заходів запобігання правопорушенням, що вчиняються дітьми.

Виклад основного матеріалу. Спочатку необхідно детально проаналізувати ті методологічні положення, що визначають зміст адміністративно-правових заходів протидії правопорушенням, що вчиняються дітьми.

По-перше, слід указати на те, що за основу розуміння категорії запобігання правопорушенням, що вчиняються дітьми, нами взято таку її дефініцію: запобігання правопорушенням, що вчиняються дітьми, – це систематична, цілеспрямована діяльність спеціально уповноважених державою органів, установ та організацій, що здійснюється в межах їх повноважень та включає комплекс заходів, спрямованих на запобігання вчиненню правопорушень дітьми, зменшення кількості таких правопорушень та їхнього впливу на суспільство та дитину.

Це визначення містить вказівку на низку важливих аспектів, що визначають особливості профілактичної діяльності. Маємо на увазі акцент на спеціальній превенції, а також обмежене (правильніше буде сказати «чітко визначене») коло суб'єктів відповідної діяльності та специфічний суб'єкт, на який спрямовано комплекс відповідних заходів, – дитину.

По-друге, як це впливає з наведеного вище, нами розмежовано загальну та спеціальну превенцію. А більш точно, прийнято до уваги підхід, означений В. Примаченком та В. Шаблистим щодо виокремлення трьох рівнів профілактики правопорушень: загальносоціального (у суспільстві в цілому), спеціального (стосовно окремих видів (груп) правопорушень) та індивідуального (щодо конкретного правопорушника) [1, с. 204].

При цьому, враховуючи визначення профілактики правопорушень серед дітей, особливої уваги потребують другий та третій із названих рівнів.

Доречно також указати, що наведені методологічні положення дозволяють провести межу між запобіганням правопорушенням, що вчиняються дітьми, та

виховною діяльністю, спрямованою на дітей. Хоча виховання та профілактика правопорушень мають спільну мету – запобігання злочинам, вони роблять це по-різному. Виховання – це ширший процес, що спрямований на всебічний розвиток особистості. Він охоплює соціальні, моральні, етичні та культурні впливи, що формують позитивні моделі поведінки та стимулюють розвиток людського потенціалу [5, с. 104–106]. Профілактика правопорушень – це більш вузько спрямована діяльність, що фокусується на конкретних заходах та стратегіях із запобігання певним видам злочинів. Вона передбачає виявлення та усунення чинників, що сприяють вчиненню правопорушень, а також застосування методів для зменшення ризику їх вчинення. Іншими словами: виховання – це вплив на людину, яка не хоче вчиняти злочини; а профілактика правопорушень – це про те, щоб не дати людині можливості вчинити злочин. Показовими у цьому контексті є такі приклади:

- виховання: виховання дітей у дусі поваги до інших людей та норм права;
- профілактика правопорушень: встановлення камер відеоспостереження в місцях, де часто вчиняються правопорушення.

Обидва підходи є важливими для запобігання правопорушенням. Виховання дає людям основу для того, щоб стати відповідальними та законслухняними громадянами. Профілактика правопорушень допомагає усунути можливості для вчинення злочинів.

Запобігання правопорушенням серед дітей передбачає різноманітні заходи, такі як педагогічна робота у навчальних закладах, реалізація антибулінгових програм, організація дозвілля та розвиток спорту, доступ до якісної освіти та психологічної допомоги. Такі заходи сприяють формуванню в дітей стійкого ставлення до належної поведінки та демонструють неприпустимість будь-яких форм правопорушень.

Водночас слід виокремити низку заходів, що відіграють, на нашу думку, важливу роль у запобіганні правопорушенням серед дітей. При цьому акцентуємо увагу на тих заходах, що мають здійснюватися спеціальними інституціями, такими як поліція, школа, соціальні служби тощо.

Зважаючи на доволі проблематичну ситуацію з протидією боулінгу, насамперед варто вказати на заходи в межах освітньої діяльності:

- програми профілактики у школах. Вчителі та шкільні адміністратори співпрацюють із поліцією та соціальними службами для впровадження програм профілактики правопорушень серед дітей, включно з інформаційними кампаніями, тренінгами та лекціями. Важливо забезпечити участь представників різних органів в організації семінарів, тренінгів та лекцій для дітей із питань важливості дотримання законів та наслідків правопорушень. Зокрема, це може бути обговорення понять «права» і «обов'язки», а також наслідків неправомірної поведінки. Окрім іншого, додатковим результатом таких заходів має бути встановлення довіри до представників влади, соціальних служб тощо.

У цьому аспекті також можна згадати про запровадження із січня 2024 р. проекту «Офіцери служби освітньої безпеки»: «Проект реалізується за ініціативи керівництва держави за участі Міністерства освіти і науки України, Міністерства внутрішніх справ та Національної поліції. Його мета – захистити дітей у школах в умовах повномасштабної війни росії проти України та створити безпечове середовище після війни», – відзначається на офіційному вебпорталі Національної поліції України [6];

- створення системи підтримки і консультування. Йдеться про забезпечення доступу дітей до психологічної та соціальної підтримки для вирішення проблем, що можуть сприяти правопорушенням. Цей напрям передбачає консультації з психологами, соціальними працівниками та іншими фахівцями. Додатково можна вести мову про впровадження медіації у заклади середньої освіти [7];

– внутрішньошкільні системи моніторингу та контролю. Шкільні адміністрації встановлюють системи моніторингу та контролю за поведінкою учнів, щоб вчасно виявляти потенційні проблеми та реагувати на них. Цей напрям передбачає використання відеоспостереження та систем відслідковування поведінки.

Водночас, реалізуючи цей напрям, важливо пам'ятати і про необхідність дотримання права на приватність [8];

- співпраця з батьками та громадою. Залучення батьків, вчителів, місцевих лідерів та інших членів громади до співпраці щодо запобігання правопорушенням серед дітей, вирішення різних проблемних ситуацій. Цей напрям передбачає організацію батьківських зборів, спільних заходів.

Серед напрямів профілактики, що мають бути у центрі уваги соціальних служб, слід вказати такі:

– розвиток програм соціальної адаптації: створення програм, спрямованих на соціальну адаптацію дітей, особливо тих, які перебувають у складних сімейних або житлових умовах. Ці програми можуть передбачати психологічну підтримку, навчання соціальним навичкам та розвиток різноманітних інтересів;

– соціальні служби для індивідуального підходу. Спеціалізовані соціальні служби працюють із сім'ями та дітьми, котрі перебувають у складних ситуаціях, надаючи психологічну, педагогічну та соціальну підтримку.

Серед напрямів профілактики, що мають бути у центрі уваги Національної поліції, слід вказати такі:

– поліцейські патрулі для нагляду за громадським порядком: поліцейські встановлюють присутність на вулицях та в громадських місцях, здійснюють патрулювання, щоб запобігти правопорушенням дітьми і реагувати на них за необхідності. При цьому доцільно передбачати маршрути патрулів так, щоб охоплювати пришкольні території;

– посилення ефективності діяльності ювенальних поліцейських підрозділів. Це окремий важливий напрям діяльності поліції, що має бути предметом комплексного вивчення.

Наголосимо, що усі означені напрями мають реалізуватися системно і комплексно, у взаємодії різних органів та установ між собою. Тому важливим є створення ефективної мережі взаємодії між інституціями: поліцією, школами, соціальними службами та ін. – для обміну інформацією, ресурсами та координації дій у сфері профілактики правопорушень серед дітей.

Висновки. Таким чином, проблематика запобігання вчиненню дітьми правопорушень має перманентний характер та потребує систематичного вирішення. Діяльність спеціально уповноважених органів, установ та організацій щодо запобігання правопорушенням серед дітей повинна мати комплексний і систематичний характер, ґрунтуватися на створенні ефективної комунікації між різними інституціями, що наділені відповідними повноваженнями. Серед основних напрямів такої діяльності слід виокремити такі: реалізація програм профілактики у школах; створення системи підтримки і консультування; впровадження внутрішньошкільних систем моніторингу та контролю; співпраця з батьками та громадою; розвиток програм соціальної адаптації; використання соціальних служб для індивідуального підходу; поліцейських патрулів – для нагляду за громадським порядком; посилення ефективності діяльності ювенальних поліцейських підрозділів.

Список використаних джерел

1. Shablysty V., Prymachenko V. Results of sociological study of economic factors of effectiveness of victimological prevention of security of living environment. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2019. № 5 (5). P. 204–212.
2. Пісоцька К. О. Адміністративно-правові аспекти профілактики правопорушень, що вчиняються неповнолітніми у сфері незаконного обігу наркотичних речовин. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 3. С. 338–340. URL : http://www.lsej.org.ua/3_2023/78.pdf.
3. Корнієнко М. В. Концептуальні основи протидії насильницьким злочинам щодо дітей. Одеса : ОДУВС, 2019. 320 с.
4. Зеленський Є. С., Кравченко І. С. Адміністративна діяльність Національної поліції щодо запобігання вчиненню адміністративних правопорушень дітьми : монографія. Дніпропетровськ : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2016. 124 с.
5. Мотунова Н. В. Сутність поняття профілактики правопорушень серед неповнолітніх. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2014. Вип. 31. С. 104–106.
6. До кінця січня поліцейські стануть на варту безпеки у понад 400 закладах освіти прикордоння та прифронтових районів. *Національна поліція України*. URL : <https://www.npu.gov.ua/news/do-kintsia-sichnia-sichnia-politseiski-stanut-na-vartu-bezpeky-u-ponad-400-zakladakh-osvity-prykordonnia-ta-pryfrontovykh-raioniv>.
7. Впровадження медіації у школі та вирішення конфліктів мирним шляхом. *Рябушківський заклад загальної середньої освіти I-III ступенів Лебединської міської ради*. URL : <https://ryabushky.lbd-osv.gov.ua/sluzhba-porozuminnya-19-47-57-19-11-2019/>.
8. Відеофіксація шкільного життя: переваги й недоліки. *Освіта.ua*. URL : <https://osvita.ua/school/88571/>.

References:

1. Shablysty V., Prymachenko V. Results of sociological study of economic factors of effectiveness of victimological prevention of security of living environment. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2019. № 5 (5). P. 204–212.
2. Pisotska, K. O. (2023) Administratyvno-pravovi aspekty profilaktyky pravoporushen, shcho vchyniaiusia nepovnolitnymy u sferi nezakonnogo obihu narkotychnykh rechovyn [Administrative and legal aspects of the prevention of offenses committed by minors in the field of illegal drug trafficking]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. № 3, pp. 338–340. URL : http://www.lsej.org.ua/3_2023/78.pdf. [in Ukr.].
3. Korniienko, M. V. (2019) Kontseptualni osnovy protydii nasylnytskym zlochynam shchodo ditei [Conceptual foundations of combating violent crimes against children]. Odesa : ODUVS. 320 p. [in Ukr.].
4. Zelenskyi, Ye. S., Kravchenko, I. S. (2016) Administratyvna diialnist Natsionalnoi politsii shchodo zapobihannia vchynenniu administratyvnykh pravoporushen ditmy [Administrative activities of the National Police in preventing the commission of administrative offenses by children]. Dnipropetrovsk : Dniprop. derzh. un-t vnutr. sprav. 124 p. [in Ukr.].
5. Motunova, N. V. (2014) Sutnist poniattia profilaktyky pravoporushen sered nepovnolitnykh [The essence of the concept of prevention of delinquency among minors]. *Naukovyi visnyk Uzhorodskoho natsionalnogo universytetu. Seriya : «Pedagogika. Sotsialna robota»*. Vyp. 31, pp. 104–106. [in Ukr.].
6. Do kintsia sichnia politseiski stanut na vartu bezpeky u ponad 400 zakladakh osvity prykordonia ta pryfrontovykh raioniv [By the end of January, police officers will be on guard in more than 400 educational institutions in the border and front-line areas]. *Natsionalna politsiia Ukrainy*. URL : <https://www.npu.gov.ua/news/do-kintsia-sichnia-politseiski-stanut-na-vartu-bezpeky-u-ponad-400-zakladakh-osvity-prykordonia-ta-pryfrontovykh-raioniv>. [in Ukr.].
7. Vprovadzhennia mediatsii u shkoli ta vyrishennia konfliktiv myrnym shliakhom [Implementation of mediation in school and peaceful resolution of conflicts]. *Riabushkivskiyi zaklad zahalnoi serednoi osvity I-III stupeniv Lebedynskoi miskoi rady*. URL : <https://ryabushky.lbd-osv.gov.ua/sluzhba-porozuminnya-19-47-57-19-11-2019/>. [in Ukr.].
8. Videofiksatsiia shkilnogo zhyttia: perevahy y nedoliky [Video recording of school life: advantages and disadvantages]. *Osvita.ua*. URL : <https://osvita.ua/school/88571/>. [in Ukr.].

ABSTRACT

Yuliia Zavhorodnia. Administrative measures to prevent offences committed by children.

The article analyzes the problems of administrative measures for the prevention of offenses committed by children. The permanent nature of the issue of preventing children from committing offenses was emphasized and it was noted that the child's vulnerability is a factor actualizing the problems demanding its immediate solution.

It has been established that research in the field of prevention of delinquency by children is extremely important for ensuring the sustainable development of society and ensuring the rights and interests of future generations.

The methodological basis for covering the problems of administrative measures for the prevention of offenses committed by children is defined: 1) understanding of the relevant category (the prevention of offenses committed by children is a systematic, purposeful activity of specially authorized state authorities, institutions and organizations, carried out within the limits of their powers and includes a set of measures aimed at preventing the commission of offenses by children, reducing the number of such offenses and their impact on society and the child); 2) distinguishing general and special prevention and distinguishing three levels of crime prevention (general and social, special and individual).

The following administrative measures for the prevention of offenses committed by children are singled out and briefly described: prevention programs in schools; support and consulting system shaping; internal school monitoring and control systems; cooperation with parents and the community; development of social adaptation programs; social services for an individual approach; police patrols to monitor public order; strengthening the effectiveness of juvenile police units. Examples of the implementation of some of the specified areas of crime prevention among children are given.

It is summarized that the activities of specially authorized agencies, institutions and organizations regarding the prevention of offenses among children should be complex and systematic in nature, based on the creation of effective communication between various institutions endowed with relevant powers.

Keywords: administrative offence, child, general and special prevention, prevention of offences, offenses committed by children.